

TARĖJŲ INSTITUTO LIETUVOS RESPUBLIKOJE ĮSTEIGIMO TIKSLINGUMAS IR GALIMYBĖS (2004)

Rėmėjai: Jungtinių Tautų vystymo programos Nacionalinis žmogaus teisių rėmimo ir apsaugos veiksmų planas

Tyrėjų grupė: V. Andriulis, A. Čaplinskas, A. Gutauskas, J. Sinkevičius, I. Mačernytė-Panomariovienė, V. Valeckaitė, A. Čepas, A. Piliavėcas, P. Ragauskas

**MOKSLO DARBŲ
SAVADAS
1992 - 2006**

Tyrimas buvo atliktas siekiant nustatyti tarėjų instituto, kuris užtikrintų platesnį visuomenės narių dalyvavimą sprendžiant teisingumo klausimus, įsteigimo Lietuvoje poreikį ir galimybes.

Tyrimo metu, siekiant išsiaiškinti tarptautinę praktiką, analizuotos užsienio šalių teisinės sistemos tarėjų instituto atžvilgiu (Vokietija, Austrija, Švedija, Didžioji Britanija, Norvegija, Švedija, Suomija, Prancūzija, Italija ir kt.). Atliktas išsamus istorinis lyginamasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bei 1918 - 1940 m. Lietuvos Respublikos teismų sistemų tyrimas. Siekiant nustatyti tarėjų instituto poreikį Lietuvos Respublikoje, atlikta sociologinė teisės specialistų ir reprezentatyvi gyventojų apklausa. Taip pat atlikti materialinių, finansinių šnaudų tarėjų institutui įsteigti skaičiavimai.

Užsienio šalių patirties tyrimas parodė, jog daugelyje valstybių tarėjų institutas susiformavo istoriškai ir turi pakankamai galias tradicijas - piliečių dalyvavimas vykdamas teisingumą įtvirtintas valstybių konstitucijose. Teismai, kuriuose priimant sprendimus tam tikrose bylose dalyvauja tarėjai, yra labiau nepriklausomi nuo nepageidaujamos įtakos; sprendimuose labiau atsispindi bendražmogiškas požiūris į teisingumą.

Tiriant istorinį kontekstą, nustatyta, jog Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje tarėjų institutas neegzistavo. Tai aiškintina tuo, jog teisės pagrindu laikyta ne paprotinė teisė, o šios valstybės teisės žinovų įsisavinta ir kodifikuota anuo metu žinoma renesanso epochai būdinga (romėniškoji ir kanonų) teisinė patirtis. Įvedus tarėjų institutą, šios specialiosios patirties taikymas teismų praktikoje būtų buvęs neįmanomas dėl teisinės kompetencijos stokos. Tarėjų institutas Lietuvoje buvo įsteigtas tik sovietinės okupacijos laikotarpiu ir funkcionavo iki Nepriklausomybės atkūrimo.

Atliktos gyventojų apklausos duomenys parodė, jog 52,5 proc. apklaustųjų mano, kad tarėjų institutas Lietuvoje reikalingas, dauguma jų nurodė motyvą, jog būtų efektyviau ginamos žmogaus teisės, bylos būtų sprendžiamos objektyviau. Tuo tarpu absoliuti dauguma respondentų teisininkų (85,2 proc.) mano, kad tarėjų institutas Lietuvoje nereikalingas.

Tyrimo daroma išvada, jog, nors daugelyje Europos valstybių tarėjų institutas egzistuoja, poreikis vykdyti šio instituto recepciją Lietuvoje abejotinas. Lietuvos teismų sistemoje nėra tarėjų instituto tradicijos, okupacinio režimo diegtas tarėjų institutas Lietuvoje nepriėjo, teisininkų bendruomenė neigiamai vertina tarėjų instituto tikslingumą, ne itin didelį palaikymą tarėjų institutui išreiškia ir visuomenė. Tarėjų instituto diegimas Lietuvoje pareikalautų daug žmogiškųjų ir materialinių šnaudų, todėl galimybės diegti tarėjų institutą Lietuvoje yra ribotos.